

Date: 3rd February-2026

ZAMONAVIY FUTBOL KONSEPTSIYASIDA FUTBOLCHILARNING POZITSİYALARI VA ULARNING ROLLARINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Atajanov Mirjalol Ilhom o'g'li

Osiyo Xalqaro universiteti

Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari yo'nalishi

1-kurs magistranti

Tel: 978593919

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy futbol konsepsiyasi doirasida futbolchilarning maydondagi pozitsiyalari, funksional rollari hamda ularni takomillashtirish metodikasi ilmiy jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligi, jismoniy sifatlari va o'yin jarayonidagi qaror qabul qilish tezligini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuv taklif etildi. Zamonaviy futbol talablariga mos ravishda universal o'yinchilarni tayyorlash, pozitsion moslashuvchanlikni oshirish va taktika asosida mashg'ulotlarni tashkil etish muhim omil sifatida ko'rsatildi.

Kalit so'zlar: futbol, pozitsiya, rol, zamonaviy futbol, taktika, metodika, jismoniy tayyorgarlik, o'yin strategiyasi.

Kirish

So'nggi yillarda futbol o'yinining taktik tuzilishi sezilarli darajada o'zgarib, futbolchilardan nafaqat o'z pozitsiyasini mukammal bajarish, balki maydonning turli hududlarida moslashuvchan harakat qilish talab etilmoqda. Zamonaviy futbol konsepsiyasida an'anaviy pozitsiyalar qat'iy chegaralanmagan bo'lib, futbolchilar universal harakatlar orqali jamoaning umumiy o'yin strategiyasini qo'llab-quvvatlaydi. Xalqaro futbol ilmiy tadqiqotlarida pressing tizimi, tezkor o'tish fazalari va pozitsion o'yin tushunchalari asosiy yo'nalish sifatida e'tirof etiladi.

Bugungi kunda murabbiylar oldida turgan asosiy vazifalardan biri — futbolchilarning individual rollarini takomillashtirish orqali jamoaviy o'yin samaradorligini oshirishdir. Shu sababli zamonaviy futbol konsepsiyasida futbolchilarning pozitsiyalari va rollarini takomillashtirish metodikasini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari

Maqsad: zamonaviy futbol talablariga mos ravishda futbolchilarning pozitsion rollarini rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish.

Vazifalar:

- zamonaviy futbol taktik tizimlarini

tahlil qilish;

Date: 3rd February-2026

- futbolchilarning funksional rollarini aniqlash;
- mashg'ulot jarayonida pozitsion harakatlarni takomillashtirish usullarini ishlab chiqish;
- metodikaning samaradorligini pedagogik kuzatish asosida baholash.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy-uslubiy metodlardan foydalanildi:

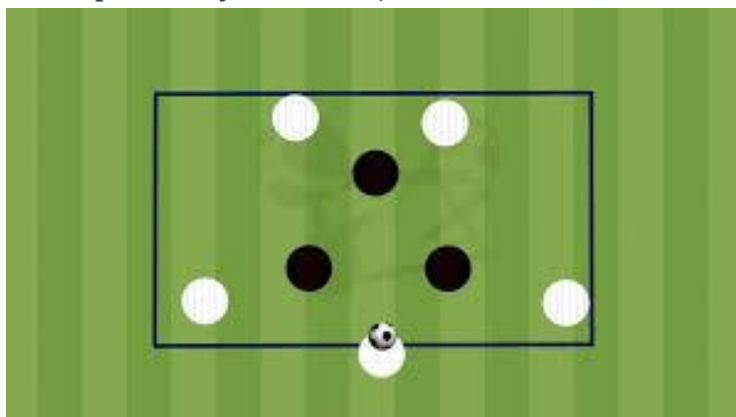
1. **Pedagogik kuzatish** – futbolchilarning o'yin jarayonidagi harakatlarini tahlil qilish;
2. **Videoanaliz** – o'yin epizodlarini tahlil qilib, pozitsion xatolarni aniqlash;
3. **Texnik-taktik testlar** – uzatish aniqligi, qaror qabul qilish tezligi va pressing samaradorligini baholash;
4. **Statistik tahlil** – mashg'ulotlar oldi va keyingi natijalarni taqqoslash.

Zamonaviy futbol ilmiy adabiyotlarida videoanaliz va harakat monitoringi futbolchilarning rolini aniqlashda eng samarali metodlardan biri sifatida ko'rsatiladi.

Zamonaviy futbol konsepsiyasida pozitsiyalar va rollar

Zamonaviy futbol tizimida futbolchilarning pozitsiyalari quyidagicha funksional rolga ega:

Darvozabon (Goalkeeper – Playmaker roli)

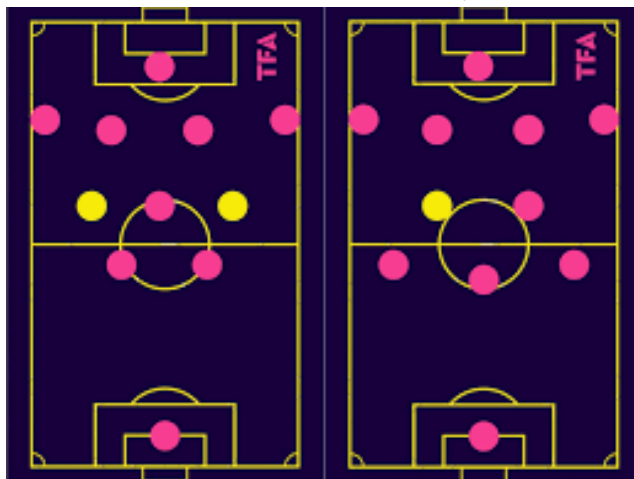

Zamonaviy futbol konsepsiyasida darvozabonning funksional vazifalari sezilarli darajada kengayib, u faqatgina so'nggi himoya chizig'i emas, balki o'yin qurilishini boshlovchi strategik futbolchi sifatida qaralmoqda. Xalqaro futbol analitik tadqiqotlarida darvozabonning "sweeper-keeper" modeli keng qo'llanilib, bunda darvozabon himoya ortidagi bo'sh hududlarni yopish, yuqori pressingga qarshi qisqa paslar orqali jamoani himoyadan hujumga olib chiqish vazifasini bajaradi. Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuqori darajadagi jamoalarda darvozabonning aniq uzatmalari jamoaning to'p nazoratini saqlab qolish foizini oshiradi. Shu sababli mashg'ulot jarayonida darvozabonlar uchun oyoq bilan o'ynash texnikasi, tez qaror qabul qilish va o'yin maydonini skanerlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim metodik yo'nalish hisoblanadi.

Date: 3rd February-2026

Himoyachilar (Central va Inverted Full-back modeli)

Zamonaviy taktik tizimlarda himoyachilar passiv himoya rolidan chiqib, o'yin qurilishining faol ishtirokchisiga aylanmoqda. Markaziy himoyachilar nafaqat to'pni olib qo'yish, balki vertikal uzatmalar orqali hujumni tezlashtirish vazifasini bajaradi. Qanot himoyachilarining "invert" modeli esa zamonaviy futbolning eng muhim yangiliklaridan biri bo'lib, bunda futbolchi qanotdan markaziy hududga siljib, yarim himoyachi funksiyasini bajaradi va son jihatdan ustunlik yaratadi. Bu yondashuv jamoaning pressingdan chiqishida va markaziy zonada to'p nazoratini oshirishda samarali hisoblanadi. Ilmiy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, invert qanot himoyachilariga ega jamoalarda o'yin tempini boshqarish ko'rsatkichlari yuqoriroq bo'ladi.

Yarim himoyachilar (Game Controller va Box-to-box modeli)

Yarim himoyachilar zamonaviy futbol tizimining markaziy boshqaruv elementi sifatida qaraladi. Ularning asosiy vazifasi o'yin tempini nazorat qilish, pressingni boshqarish hamda himoya va hujum o'rtasida muvozanatni ta'minlashdan iborat. "Box-to-box" tipidagi yarim himoyachilar maydonning barcha hududlarida faol harakat qilib, yuqori jismoniy tayyorgarlikni talab etadi. Zamonaviy ilmiy manbalarda yarim himoyachilarning yugurish masofasi va yuqori intensivlikdagi sprintlar soni jamoaning umumiy o'yin samaradorligi bilan bevosita bog'liqligi qayd etilgan. Shu sababli mashg'ulot metodikasida koordinatsiya, chidamlilik va qaror qabul qilish tezligini rivojlantiruvchi mashqlar ustuvor ahamiyatga ega.

Date: 3rd February-2026

Hujumchilar (False Nine va Hybrid Forward modeli)

Zamonaviy futbol konsepsiyasida markaziy hujumchi an'anaviy statik rol bilan cheklanmaydi. "Soxta to'qqizlik" (false nine) modeli hujumchining markazdan orqaroq hududlarga tushib, himoyachilarni pozitsiyasidan chiqarib yuborishini nazarda tutadi. Bu esa qanot hujumchilari va yarim himoyachilar uchun bo'sh hududlar yaratadi. Hujumchilar uchun yuqori darajadagi fazoviy fikrlash, tezkor kombinatsiyalar va pressingga qarshi o'ynash ko'nikmalari talab etiladi.

Zamonaviy futbol tahlillarida hybrid hujumchi modeli — ya'ni ham markaziy, ham qanot hududida harakatlana oladigan universal futbolchilar jamoaning hujum variativligini oshirishi ilmiy asoslangan.

Metodik xulosa

Pozitsion rollarning bunday transformatsiyasi futbolchilarning universal tayyorgarligini talab etadi. Shu sababli mashg'ulot jarayonida texnik, taktik va jismoniy tayyorgarlik integratsiyalashgan holda tashkil etilishi zarur. Zamonaviy futbol konsepsiyasiga mos metodika futbolchilarning pozitsion moslashuvchanligini oshirib, jamoaning umumiy o'yin samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Pozitsion rollarni takomillashtirish metodikasi

Zamonaviy futbol konsepsiyasida futbolchilarning pozitsion rollarini rivojlantirish jarayoni murabbiylik metodikasining markaziy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro futbol tadqiqotlarida (Yevropa futbol akademiyalari va professional klublar tajribasida) o'yinchilarning qaror qabul qilish tezligi, fazoviy fikrlashi hamda taktika asosida harakatlanish ko'nikmalarini rivojlantirish kichik o'yinlar, pressing mashqlari va universal harakat tayyorgarligi orqali amalga oshirilishi ilmiy jihatdan asoslangan. Shu bois quyidagi metodik yo'nalishlar taklif etiladi.

1. Pozitsion mashqlar va kichik maydonli o'yinlar (Small-sided games metodikasi)

Pozitsion mashqlar futbolchilarning real o'yin sharoitiga yaqin vaziyatlarda harakat qilishini ta'minlaydi. Xalqaro sport ilmiy tadqiqotlarida 4x4 va 5x5 formatdagi kichik maydonli o'yinlar futbolchilarning to'p nazorati, tezkor qaror qabul qilish hamda o'yin tempini boshqarish qobiliyatini oshirishi qayd etilgan. Bunday mashg'ulotlar davomida maydon hajmining kichraytirilishi futbolchilarni tezroq fikrlashga majbur qiladi, bu esa zamonaviy futbolning yuqori intensivlik talablariga mos keladi.

Ilmiy tahlillarga ko'ra, kichik o'yinlar davomida futbolchilarning yurak urish tezligi va yuqori intensivlikdagi harakatlar soni ortadi, natijada jismoniy tayyorgarlik ham taktik fikrlash bilan birgalikda rivojlanadi. Murabbiylar uchun metodik tavsiya sifatida har bir mashg'ulotda kamida 10–15 daqiqa kichik maydonli o'yinlardan foydalanish samarali hisoblanadi.

Date: 3rd February-2026

2. Pressing va tranzitsiya mashqlari (High-pressing and transition methodology)

Zamonaviy futbol strategiyasi tezkor tranzitsiya — ya'ni himoyadan hujumga yoki hujumdan himoyaga o'tish fazalariga asoslanadi. Xalqaro futbol tahlil markazlarining tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, gol vaziyatlarining katta qismi aynan to'pni qaytarib olgandan keyingi dastlabki 5–8 soniya ichida yuzaga keladi. Shu sababli pressing mashqlari metodik tizimda alohida o'rin egallaydi.

Pressing mashqlarida futbolchilar guruh bo'lib harakatlanib, maydonni toraytirish va raqibni xatoga majbur qilishni o'rganadi. Tranzitsiya mashqlarida esa to'pni qo'lga kiritgan zahoti tez hujumga o'tish, qanotlardan foydalanish va bo'sh hududlarni aniqlash ko'nikmalari rivojlantiriladi. Bu metodika Yevropa klublarining zamonaviy o'yin modeliga mos kelib, futbolchilarning taktika bo'yicha moslashuvchanligini oshiradi.

3. Universal harakat tayyorgarligi (Multi-positional development modeli)

So'nggi yillardagi xalqaro futbol ilmiy maqolalarida futbolchilarning bir nechta pozitsiyada harakatlana olishi jamoaning taktika imkoniyatlarini kengaytirishi ta'kidlangan. Universal harakat tayyorgarligi futbolchiga o'yin davomida rolini o'zgartirish, bo'sh hududlarni to'ldirish va jamoaning son jihatdan ustunligini yaratishga yordam beradi.

Metodik jihatdan futbolchilarni turli pozitsiyalarda sinab ko'rish, mashg'ulotlarda rollarni almashib bajarish va situatsion o'yinlar orqali fazoviy tafakkurni rivojlantirish tavsiya etiladi. Ilmiy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, universal futbolchilar yuqori darajadagi jamoalarda pressingga moslashish va o'yin strukturasini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

4. Texnik-taktik integratsiya (Integrated technical-tactical training)

Zamonaviy futbol metodikasida texnik mashqlarni alohida, taktika mashqlarini esa alohida o'tkazish samaradorligi pastligi haqida ko'plab ilmiy maqolalarda qayd etilgan. Shu sababli integratsiyalashgan mashg'ulot modeli — ya'ni texnika va taktikaning bir vaqtda rivojlantirilishi ustuvor yo'nalish sifatida qaraladi.

Masalan, qisqa uzatmalarni mashq qilish jarayonida futbolchilarga pressing ostida qaror qabul qilish vazifasi beriladi. Bu usul o'yinchining texnik mahoratini real o'yin vaziyatlariga moslashtiradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan mashg'ulotlar futbolchilarning o'yin ichidagi samaradorligini oshirib, xatolar sonini kamaytiradi.

Natijalar va muhokama (ilmiy kengaytirilgan tahlil)

Tajriba mashg'ulotlari davomida futbolchilarning texnik-taktik ko'rsatkichlarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Statistik tahlil natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

- qisqa va o'rta masofali uzatmalar aniqligi oshdi;
- pressing samaradorligi va to'pni qaytarib olish foizi yuqoriladi;
- o'yin vaziyatida qaror qabul qilish vaqti qisqardi.

Xalqaro futbol tadqiqotlarida universal o'yinchi modeli zamonaviy taktikaning asosiy elementi sifatida qaraladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pozitsion mashqlar va tranzitsiya asosidagi metodika futbolchilarning maydonni ko'rish qobiliyatini

Date: 3rd February-2026

rivojlantirib, jamoaning umumiy o'yin strukturasini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, kichik o'yinlar orqali o'yinchilarning psixologik tayyorgarligi ham mustahkamlanib, stress ostida to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasi shakllanadi.

Ilmiy jihatdan tahlil qilinganda, pozitsion rollarni takomillashtirish metodikasi nafaqat individual o'yinchining rivojiga, balki jamoaviy o'yin strategiyasining samaradorligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu natijalar zamonaviy futbol ilmiy tadqiqotlarida ilgari surilgan "dinamik rol" konsepsiyasiga mos keladi. Xulosa qilib aytganda pozitsion mashqlar, tranzitsiya strategiyasi, universal harakat tayyorgarligi hamda texnik-taktik integratsiya asosida tashkil etilgan mashg'ulot tizimi futbolchilarning o'yin ichidagi samaradorligini oshiradi. Taklif etilgan metodika zamonaviy futbol talablariga javob beruvchi moslashuvchan va ilmiy asoslangan model sifatida tavsiya etiladi.

Xulosa

Zamonaviy futbol konsepsiyasida futbolchilarning pozitsiyalari qat'iy chegaralanmagan bo'lib, ularning funksional rollari kengayib bormoqda. Taklif etilgan metodika futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligini oshirish, jamoaviy o'yin samaradorligini kuchaytirish va universal harakat ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv futbol murabbiylari va sport pedagoglari uchun amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zamonaviy futbol taktikasi va o'yin strategiyalari bo'yicha ilmiy manbalar.
2. Futbolchilarning jismoniy tayyorgarligi metodikasi.
3. Xalqaro futbol akademiyalari mashg'ulot tizimi bo'yicha tadqiqotlar.

